ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК 37(477.84)"1921/1924":94(477.8)
DOI: https://doi.org/10.12958/3083-7030-2026-1-33-42

Василишин Степан Юрійович,
кандидат історичних наук,
начальник Гуманітарного відділу Копичинецької міської ради,
с. Копичинці, Тернопільська область, Україна.
stopiks@ukr.net
https://orcid.org/0009-0002-9926-6871

УЧИТЕЛЬСЬКІ СЕМІНАРІЇ В ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ У ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ (НА ОСНОВІ МАТЕРІАЛІВ ЧАСОПИСУ «DZIENNIK URZĘDOWY DLA KURATORIUM OKRĘGU SZKOLNEGO LWOWSKIEGO»)

Повоєнна відбудова освітньої системи на теренах Східної Галичини, зокрема в межах Тернопільського воєводства, відбувалася в умовах глибоких соціально-економічних трансформацій та політичної інтеграції регіону до складу Другої Речі Посполитої. Руйнування матеріальної бази шкільництва, кадровий дефіцит та необхідність уніфікації освітнього простору актуалізували потребу в ефективній підготовці педагогічних кадрів. У цьому контексті особливого значення набули учительські семінарії як базові інституції формування корпусу вчителів початкових шкіл, що мали стати провідниками державної освітньої політики на місцях.

Створення у 1921 р. Кураторії Львівського шкільного округу стало важливим етапом централізації управління освітою, запровадження єдиних стандартів навчання та контролю за діяльністю освітніх закладів. Саме в межах цієї адміністративної структури відбувалася організація та модернізація мережі учительських семінарій у Тернопільському воєводстві. Вони функціонували не лише як освітні установи, але й як інструмент державної політики, спрямованої на формування лояльного та професійно підготовленого педагогічного середовища.

Джерельною основою дослідження виступають матеріали офіційного періодичного видання «Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego», яке відображає нормативно-правові засади функціонування освітньої системи, кадрову політику, організацію навчального процесу та повсякденні аспекти діяльності навчальних закладів. Використання цього джерела дозволяє реконструювати механізми управління учительськими семінаріями, простежити динаміку їх розвитку та виявити ключові проблеми, з якими вони стикалися у перші повоєнні роки.

Досліджувана проблема належним чином ще не відображена в історіографії. Певною мірою дотичними до її аналізу є праці М. Галая (Галай, 2011) та Й. Дзеняковської (Dzieniakowska, 2015).

Метою статті є комплексний аналіз функціонування учительських семінарій Тернопільського воєводства у 1921–1924 рр. крізь призму державної освітньої політики, організаційних змін, кадрового забезпечення та матеріально-технічного стану. Особлива увага приділяється трансформації навчальних програм, соціальним аспектам доступу до освіти, а також ролі семінарій у формуванні педагогічного корпусу регіону.

Кураторія Львівського шкільного округу, утворена у 1921 р., виступала одним із ключових органів державного управління освітою на теренах Східної Галичини з адміністративним центром у Львові. Її інституційна структура поєднувала адміністративно-управлінські та науково-методичні функції, охоплюючи, зокрема, діяльність педагогічної бібліотеки, редакції офіцій-

ного друкованого органу – «Dziennik Urzędowy Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego», а також Державного видавництва шкільних підручників. Така багатокомпонентна організація забезпечувала не лише ефективне управління освітньою системою, але й формування єдиного методичного та інформаційного простору.

Періодичне видання Кураторії було складовою ширшої системи офіційної освітньої преси Другої Речі Посполитої, у якій провідну роль відігравав «Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego» (1918–1939). У межах цієї ієрархізованої комунікаційної мережі забезпечувалося нормативно-правове регулювання освітньої сфери, циркуляція управлінських розпоряджень та уніфікація освітньої політики. Водночас регіональні органи друку, зокрема львівський «Dziennik…», виконували функцію адаптації та імплементації центральних директив на локальному рівні.

Часопис був орієнтований на широкий спектр адресатів – від педагогічного корпусу до представників органів місцевого самоврядування – і виконував роль основного каналу інституційної комунікації між державною адміністрацією та освітнім середовищем. Упродовж 1921–1924 рр. він виходив під назвою «Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego», зберігаючи тяглість із попередніми публікаціями Крайової шкільної ради (1897–1921). Адміністративна реформа 1920 р., що передбачала ліквідацію цієї інституції та створення кураторій, зумовила відповідну трансформацію видання, яке з 1925 р. функціонувало під усталеною назвою «Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego» і видавалося до 1939 р. Безперервність його виходу та репрезентативність змісту визначають високу джерельну цінність часопису для дослідження державної освітньої політики, адміністративних практик і розвитку шкільництва, зокрема в межах Тернопільського воєводства (Dzieniakowska, 2015).

Процес відбудови освітньої мережі на землях Галичини після завершення Першої світової війни та польсько-українського протистояння супроводжувався радикальною адміністративною реформою. Створення Кураторії Львівського шкільного округу у 1921 році дозволило уніфікувати управління навчальними закладами на території новоствореного Тернопільського воєводства (U progu nowej ery, 1921; Rozporządzenie Kuratorjum…, 1921). Особливе місце в цій системі посідали учительські семінарії, які мали вирішити проблему гострого дефіциту кваліфікованих кадрів для початкових шкіл (Okólnik Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Rad szkolnych powiatowych w sprawie nadawania posad nauczycielskich, 1921; Rozporządzenie Ministerstwa Wyznań…, 1921).

Згідно з офіційним поділом на візитаційні райони, більшість учительських семінарій Тернопільщини – у Тернополі, Бродах, Чорткові та Бережанах – перебували під наглядом візитатора Мечислава Пйонтковського. Окремо виділялася приватна жіноча семінарія в Бучачі, яка також підпорядковувалася окружній адміністрації (Okólnik Kuratora Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich szkól średnich, seminarjów nauczycielskich i Rad szkolnych powiatowych w sprawie podziału rejonów wizytatorskich, 1921). Держава здійснювала суворий контроль за кадровим складом цих установ, оголошуючи відкриті конкурси на посади директорів та вчителів (Konkursa, 1921).

Державна чоловіча семінарія в Тернополі була одним із провідних центрів підготовки педагогів у регіоні. У 1921 році Кураторія оголосила конкурс на посаду її директора, вимагаючи від кандидатів наявності кваліфікації для викладання в середніх школах (Konkursa, 1921). Семінарія відігравала активну роль у державотворчих процесах: її педагогічний колектив та учні підписувалися на державні позики та збирали кошти на потреби польської армії (Ogłoszenia, 1921, № 3; 5). У цей же період катехитом закладу було призначено о. Олександра Коренца (Wiadomosci osobiste, 1921, № 7).

Жіноча освіта в регіоні була представлена Державною жіночою семінарією в Бережанах, директором якої у 1921 році став Едвард Ольшевський (Wiadomosci osobiste, 1921, № 6). Також

важливе значення мала семінарія в Бродах, де навчальний процес та іспити перебували під постійним наглядом окружних візитаторів. Окрім державних закладів, у Тернополі діяла приватна жіноча семінарія професора Анджея Клімка, яка у 1921 році отримала право публічності та проведення іспитів зрілості (Organizacja szkol, 1921).

Навчальний процес у семінаріях у 1921/22 навчальному році базувався на впровадженні нових планів занять, затверджених Міністерством віросповідань та народної освіти. Новації першочергово стосувалися нижчих курсів: першого, другого та третього у чоловічих семінаріях, і перших двох – у жіночих. У старших класах продовжували діяти старі плани, проте з обов'язковим дотриманням нових годинних нормативів для окремих дисциплін (Okólnik Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich państwowych i prywatnych seminarjów nauczycielskich w Małopolsce, w sprawie planu zajęć szkolnych, 1921).

У досліджуваний період відбувався перехід від чотирирічного до п'ятирічного терміну навчання. Згідно з графіком, чоловічі семінарії (зокрема в Тернополі та Чорткові) мали завершити цей процес у 1923/24 навчальному році, а жіночі – роком пізніше (Seminarja nauczycielskie, 1923, № 2; Okólnik Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj państwowych seminarjów nauczycielskich, państw. Kursów nauczycielskich i państwowych seminarjów ochroniarskich (kursów) oraz prywatnych seminarjów nauczycielskich w sprawach administracyjnych i przygotowań na rok szkolny 1923/24, 1923). Важливою соціальною ініціативою стало скасування з 1 вересня 1923 р. вступних внесків та плати за навчання у державних семінаріях та школах вправ при них, що мало полегшити доступ до освіти незаможній сільській молоді (Okólnik Do Dyrekcyj państwowych seminarjów nauczycielskich, państwowych Kursów seminarjąinych i państwowych Kursów nauczycielskich, 1922; Okólnik Do Dyrekcyj seminarjów nauczycielskich, państwowych Kursów nauczycielskich, seminarjum ochroniarskiego Okręgu Szkolnego Lwowskiego w sprawie opłat szkolnych, 1923).

До семінарій приймали молодь віком від 14 до 20 років (Okólnik Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj seminarjów nauczycielskich państwowych i prywatnych oraz państwowych Kursów nauczycielskich i do Rad szkolnych powiatowych w sprawie przyjmowania uczniów (uczenie) do seminarjów nauczycielskich, 1922; Okólnik Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj państwowych seminarjów nauczycielskich, państw. Kursów nauczycielskich i państwowych seminarjów ochroniarskich (kursów) oraz prywatnych seminarjów nauczycielskich w sprawach administracyjnych i przygotowań na rok szkolny 1923/24, 1923). Вступні іспити включали перевірку знань з релігії, польської та української мов, історії, географії, арифметики та природознавства. Обов'язковою умовою був музичний слух та свідоцтво про стан здоров'я від офіційного повітового лікаря (Okólnik Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj seminarjów nauczycielskich państwowych i prywatnych oraz państwowych Kursów nauczycielskich i do Rad szkolnych powiatowych w sprawie przyjmowania uczniów (uczenie) do seminarjów nauczycielskich, 1922). При державних чоловічих закладах, як-от у Тернополі, функціонували підготовчі класи, де навчалися підлітки з 13 років, які потребували додаткової бази перед вступом на перший курс (Uczniowie i uczenice, 1923).

Важливим інструментом залучення молоді до вчительської професії була система педагогічних стипендій. Учні, які отримували таку допомогу від держави, були зобов'язані відпрацювати у публічних школах по два роки за кожен рік отримання стипендії. Відомості про ці зобов'язання обов'язково вносилися до атестатів зрілості випускників (Okólnik Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj seminarjów nauczycielskich w sprawie rozdawnictwa i wypłaty stypendjów pedagogicznych, przeznaczonych dia uczniów (uczenie) seminarjów i państwowych Kursów nauczycielskich, 1921). При призначенні на посади вчителів початкових шкіл випускники державних семінарій мали безумовне пріоритетне право порівняно з іншими кандидатами (Okólnik Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Rad szkolnych powiatowych w sprawie nadawania posad nauczycielskich, 1921).

Графік проведення іспитів зрілості (матури) чітко регламентувався Кураторією. У 1921 році літня сесія в Тернопільській чоловічій семінарії та Бродівській жіночій розпочалася 13 червня (Ogłoszenia, 1921, № 6). Для тих, хто не зміг скласти іспити влітку, були призначені осінні терміни: наприклад, у Тернополі та Бродах перескладання відбулося наприкінці вересня (Ogłoszenia, 1921, № 14). Екстерністи, які бажали отримати диплом вчителя, мали подавати заяви до кінця лютого кожного року (Okólnik kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich państwowych seminarjów nauczycielskich męskich i żeńskich w Małopolsce w sprawie wnoszenia podań przez eksternistów o przypuszczenie do egza minu dojrzałości, 1921, № 15).

Держава також дбала про соціальний захист та військові привілеї семінаристів. Випускники семінарій мали ті ж самі військові права, що й випускники восьмикласних гімназій. Навіть закінчення лише двох курсів семінарії давало право на пільги, передбачені для осіб з освітою за шість класів середньої школи (Uprawnienia wojskowe absolwentów semiuarjów nauczycielskich, 1921). Семінаристи також залучалися до діяльності гуманітарних організацій, зокрема Червоного Хреста (Okólnik kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich szkol średnich, seminarjów nauczycielskich i szkół zawodowych oraz do Inspektorów szkolnych w sprawie udziału młodzieży w akcji Czerwonego Krzyż, 1921, № 5).

Для іногородньої молоді при семінаріях функціонували інтернати (бурси), що утримувалися спеціальними товариствами. У Тернополі та Заліщиках суттєву допомогу цим закладам надавало міжнародне товариство «Society of Friends» (Квакери), забезпечуючи їх меблями та постіллю (Seminarja nauczycielskie, 1923, № 4). Держава також виділяла стипендії для здібних учнів: у 1923 році допомогу отримували студенти української та польської семінарій у Тернополі (Ogłoszenia, 1922, № 12).

Учительський корпус семінарій Тернопілля формувався через систему відкритих конкурсів, оголошення про які регулярно публікувалися в «Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego». На посади викладачів та директорів вимагалася кваліфікація вчителів середніх шкіл. Попри суворий відбір, у 1922 році близько 38% персоналу працювали на тимчасових засадах через брак достатньої кількості кваліфікованих кадрів у повоєнний час (Seminarja nauczycielskie, 1923, № 5).

Для діючих вчителів Тернопільщини, які прагнули підвищити свій фаховий рівень, Кураторія відкрила Вищі наукові курси у Львові та Кракові (Ogłoszenia, 1921, № 14). На ці курси приймали педагогів з відмінною атестацією, надаючи їм платні відпустки на час навчання. Окрему увагу приділяли підготовці викладачів спеціальних дисциплін, наприклад, через річні курси ручної праці в Кракові (Okólnik kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich państwowych szkół średnich, seminarjów nauczycielskich i inspektorów szkolnych powiatowych w sprawie kursów robót ręcznych, 1921, № 13).

Більшість семінарій регіону після війни перебували у складному матеріальному стані. Наприклад, семінарія в Чорткові була змушена орендувати приміщення, а заклад у Бережанах займав кімнати, найняті у гміни. Лише п'ять семінарій у всьому шкільному окрузі мали власні скарбові будівлі. При закладах обов'язково діяли школи вправ – зразкові початкові школи для педагогічної практики семінаристів, які часто розміщувалися у пристосованих або найнятих приміщеннях (Seminarja nauczycielskie, 1923, № 3).

Проведений аналіз матеріалів «Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego» дозволяє стверджувати, що учительські семінарії Тернопільського воєводства у перші повоєнні роки стали ключовим елементом відбудови та стабілізації освітньої системи регіону. В умовах гострого дефіциту педагогічних кадрів вони виконували не лише освітню, але й соціально-державницьку функцію, забезпечуючи підготовку вчителів для розбудови мережі початкових шкіл.

Функціонування семінарій відбувалося під жорстким адміністративним контролем Куратторії Львівського шкільного округу, що проявлялося у централізованому призначенні кадрів, регламентації навчальних програм, організації іспитів та впровадженні єдиних освітніх стандартів. Запровадження нових навчальних планів і перехід до п'ятирічного терміну навчання свідчать про прагнення модернізувати систему педагогічної освіти та підвищити її якість відповідно до загальнодержавних вимог.

Водночас дослідження виявило низку суттєвих проблем, зокрема недостатню забезпеченість кваліфікованими викладацькими кадрами, що зумовлювало значну частку тимчасових працівників, а також складний матеріальний стан більшості семінарій. Відсутність власних приміщень, необхідність оренди будівель та обмежене фінансування ускладнювали організацію навчального процесу. Попри це, держава намагалася компенсувати ці труднощі через систему стипендій, соціальних пільг та розвиток інфраструктури інтернатів.

Важливим досягненням стало розширення доступу до педагогічної освіти, зокрема через скасування плати за навчання у державних семінаріях та підтримку соціально незахищених верств населення. Запровадження системи обов'язкового відпрацювання для стипендіатів сприяло забезпеченню шкіл кадрами та водночас виконувало функцію регулювання ринку праці в освітній сфері.

Значну роль у функціонуванні семінарій відігравали також школи вправ, які забезпечували практичну підготовку майбутніх учителів, а також різноманітні курси підвищення кваліфікації для вже працюючих педагогів. Це свідчить про формування багаторівневої системи педагогічної освіти, що поєднувала базову підготовку з елементами безперервного професійного розвитку.

Отже, учительські семінарії Тернопільського воєводства у 1921–1924 рр. постають як важливий інструмент державної освітньої політики, спрямованої на інституціоналізацію та уніфікацію шкільництва в регіоні. Попри численні труднощі перехідного періоду, вони заклали підвалини для формування стабільного педагогічного корпусу та сприяли інтеграції освітнього простору Західної України до загальнодержавної системи міжвоєнної Польщі.

Список використаної літератури

1. Галай М. Польська система підготовки вчителів у1918–1932 роках. *Наукові записки історичного факультету Запорізького національного університету*. 2011. Вип. 31. С. 281–286.

2. Dzieniakowska J. «Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego» (1921–1939) jako źródło do dziejów szkolnictwa międzywojennego Lwowa. *Україна XX століття: культура, ідеологія, політика*. 2015. Вип. 20. С. 308–324.

3. Konkursa. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 3. S. 119–122.

4. Ogłoszenia. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 3. S. 122–125.

5. Ogłoszenia. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 5. S. 173–177.

6. Ogłoszenia. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 6. S. 203–205.

7. Ogłoszenia. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 14. S. 377–379.

8. Ogłoszenia. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1922. № 12. S. 405.

9. Okólnik Do Dyrekcyj państwowych seminarjów nauczycielskich, państwowych Kursów seminarjąinych i państwowych Kursów nauczycielskich. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1922. № 14. S. 466.

10. Okólnik Do Dyrekcyj seminarjów nauczycielskich, państwowych Kursów nauczycielskich, seminarjum ochroniarskiego Okręgu Szkolnego Lwowskiego w sprawie opłat szkolnych. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1923. № 2. S. 61–62.

11. Okólnik Kuratora Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich szkól średnich, seminarjów nauczycielskich i Rad szkolnych powiatowych w sprawie podziału rejonów wizytatorskich. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 13. S. 347–350.

12. Okólnik kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich szkol średnich, seminarjów nauczycielskich i szkół zawodowych oraz do Inspektorów szkolnych w sprawie udziału młodzieży w akcji Czerwonego Krzyża. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 5. S. 166–167.

13. Okólnik kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich państwowych szkół średnich, seminarjów nauczycielskich i inspektorów szkolnych powiatowych w sprawie kursów robót ręcznych. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 13. S. 345–346.

14. Okólnik kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich państwowych seminarjów nauczycielskich męskich i żeńskich w Małopolsce w sprawie wnoszenia podań przez eksternistów o przypuszczenie do egza minu dojrzałości. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 15. S. 389.

15. Okólnik Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Rad szkolnych powiatowych w sprawie nadawania posad nauczycielskich. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 12. S. 322.

16. Okólnik Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj państwowych seminarjów nauczycielskich, państw. Kursów nauczycielskich i państwowych seminarjów ochroniarskich (kursów) oraz prywatnych seminarjów nauczycielskich w sprawach administracyjnych i przygotowań na rok szkolny 1923/24). *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1923. № 4. S. 164–168.

17. Okólnik Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj seminarjów nauczycielskich państwowych i prywatnych oraz państwowych Kursów nauczycielskich i do Rad szkolnych powiatowych w sprawie przyjmowania uczniów (uczenie) do seminarjów nauczycielskich. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1922. № 10. S. 312–318.

18. Okólnik Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj seminarjów nauczycielskich w sprawie rozdawnictwa i wypłaty stypendjów pedagogicznych, przeznaczonych dia uczniów (uczenie) seminarjów i państwowych Kursów nauczycielskich. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 19. S. 383–385.

19. Okólnik Okręgu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich państwowych i prywatnych seminarjów nauczycielskich w Małopolsce, w sprawie planu zajęć szkolnych. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 11. S. 301–303.

20. Organizacja szkol. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 9. S. 275–277.

21. Rozporządzenie Kuratorjum Okręgu szkolnego Lwowskiego do wszystkich Rad szkolnych Powiatowych na terenie Małopolski oraz Rad szkolnych miejskich wo Lwowie i w Krakowie w sprawie nowego tymczasowego ustroju podwładnych władz szkolnych. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 3. S. 99–112.

22. Rozporządzenie Ministerstwa Wyznań religijnych i Oświecenia publicznego z dnia 28 paździer nika 1921 I. 26918/1 w sprawie reklamowania nauczycieli z wojska. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 18. S. 445–446.

23. Seminarja nauczycielskie. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1923. № 2. S. 99–104.

24. Seminarja nauczycielskie. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1923. № 3. S. 131–155.

25. Seminarja nauczycielskie. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1923. № 4. S. 203–223.

26. Seminarja nauczycielskie. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1923. № 5. S. 250–256.

27. U progu nowej ery. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 3. S. 87–91.

28. Uczniowie i uczenice. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1923. № 3. S. 152–155.

29. Uprawnienia wojskowe absolwentów semiuarjów nauczycielskich. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 7. S. 234–235.

30. Wiadomosci osobiste. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 6. S. 194–197.

31. Wiadomosci osobiste. *Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego*. 1921. № 7. S. 225–227.

References

1. Halai, M. (2011). Polska systema pidhotovky vchyteliv u 1918–1932 rokakh [Polish System of Teacher Training in 1918–1932]. *Naukovi zapysky istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu – Scholarly Works of the Faculty of History, Zaporizhzhya National University, (31),* 281–286 [in Ukrainian].

2. Dzieniakowska, J. (2015). «Dziennik Urzedowy Kuratorium Okregu Szkolnego Lwowskiego» (1921–1939) jako zrodlo do dziejow szkolnictwa miedzywojennego Lwowa [«Official Journal of the Lviv School District Board» (1921–1939) as a Source for the History of Education in Interwar Lviv]. *Ukraina XX stolittia: kultura, ideolohiia, polityka – Ukraine of the 20th century: culture, ideology, politics, (20),* 308–324 [in Polish].

3. Konkursa [Competition]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (3),* 119–122 [in Polish].

4. Ogloszenia [Advertisements]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (3),* 122–125 [in Polish].

5. Ogloszenia [Advertisements]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (5),* 173–177 [in Polish].

6. Ogloszenia [Advertisements]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (6),* 203–205 [in Polish].

7. Ogloszenia [Advertisements]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (14),* 377–379 [in Polish].

8. Ogloszenia [Advertisements]. (1922). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (12),* 405 [in Polish].

9. Okolnik Do Dyrekcyj panstwowych seminarjow nauczycielskich, panstwowych Kursow seminarjainych i panstwowych Kursow nauczycielskich [Circular to the Directorates of State Teacher Seminaries, State Seminary Courses and State Teacher Courses]. (1922). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (14),* 466 [in Polish].

10. Okolnik Do Dyrekcyj seminarjow nauczycielskich, panstwowych Kursow nauczycielskich, seminarjum ochroniarskiego Okregu Szkolnego Lwowskiego w sprawie oplat szkolnych [Circular to the Directorates of Teacher Seminaries, State Teacher Courses, and the Nursery School Seminary of the Lviv School District Regarding School Fees]. (1923). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (2),* 61–62 [in Polish].

11. Okolnik Kuratora Okregu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich szkol srednich, seminarjow nauczycielskich i Rad szkolnych powiatowych w sprawie podzialu rejonow wizytatorskich [Circular of the Curator of the Lviv School District to the Directorates of all Secondary Schools, Teacher Seminaries and District School Boards Regarding the Division of Visitation Districts]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (13),* 347–350 [in Polish].

12. Okolnik kuratorium Okregu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich szkol srednich, seminarjow nauczycielskich i szkol zawodowych oraz do Inspektorow szkolnych w sprawie udzialu mlodziezy w akcji Czerwonego Krzyza [Circular of the Lviv School District Board to the Directorates

of all Secondary Schools, Teacher Seminaries, Vocational Schools and School Inspectors Regarding the Participation of Youth in the Red Cross Action]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (5),* 166–167 [in Polish].

13. Okolnik kuratorium Okregu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich panstwowych szkol srednich, seminarjow nauczycielskich i inspektorow szkolnych powiatowych w sprawie kursow robot recznych [Circular of the Lviv School District Board to the Directorates of all State Secondary Schools, Teacher Seminaries and District School Inspectors Regarding Handicraft Courses]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (13),* 345–346 [in Polish].

14. Okolnik kuratorium Okregu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich panstwowych seminarjow nauczycielskich meskich i zenskich w Malopolsce w sprawie wnoszenia podan przez eksternistow o przypuszczenie do egzaminu dojrzalosci [Circular of the Lviv School District Board to the Directorates of all State Male and Female Teacher Seminaries in Lesser Poland Regarding the Submission of Applications by External Students for Admission to the Maturity Exam]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (15),* 389 [in Polish].

15. Okolnik Kuratorjum Okregu Szkolnego Lwowskiego do Rad szkolnych powiatowych w sprawie nadawania posad nauczycielskich [Circular of the Lviv School District Board to District School Boards Regarding the Appointment of Teaching Positions]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (12),* 322 [in Polish].

16. Okolnik Kuratorjum Okregu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj panstwowych seminarjow nauczycielskich, panstw. Kursow nauczycielskich i panstwowych seminarjow ochroniarskich (kursow) oraz prywatnych seminarjow nauczycielskich w sprawach administracyjnych i przygotowan na rok szkolny 1923/24 [Circular of the Lviv School District Board to the Directorates of State Teacher Seminaries, State Teacher Courses, State Nursery Seminaries (courses) and Private Teacher Seminaries Regarding Administrative Matters and Preparations for the 1923/24 School Year]. (1923). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (4),* 164–168 [in Polish].

17. Okolnik Kuratorjum Okregu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj seminarjow nauczycielskich panstwowych i prywatnych oraz panstwowych Kursow nauczycielskich i do Rad szkolnych powiatowych w sprawie przyjmowania uczniow (uczenie) do seminarjow nauczycielskich [Circular of the Lviv School District Board to the Directorates of State and Private Teacher Seminaries, State Teacher Courses and District School Boards Regarding the Admission of Students to Teacher Seminaries]. (1922). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (10),* 312–318 [in Polish].

18. Okolnik Kuratorjum Okregu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj seminarjow nauczycielskich w sprawie rozdawnictwa i wyplaty stypendjow pedagogicznych, przeznaczonych dia uczniow (uczenie) seminarjow i panstwowych Kursow nauczycielskich [Circular of the Lviv School District Board to the Directorates of Teacher Seminaries Regarding the Distribution and Payment of Pedagogical Scholarships for Students of Seminaries and State Teacher Courses]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (19),* 383–385 [in Polish].

19. Okolnik Okregu Szkolnego Lwowskiego do Dyrekcyj wszystkich panstwowych i prywatnych seminarjow nauczycielskich w Malopolsce, w sprawie planu zajec szkolnych [Circular of the Lviv School District to the Directorates of all State and Private Teacher Seminaries in Lesser Poland Regarding the School Activity Plan]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (11),* 301–303 [in Polish].

20. Organizacja szkol [School Organization]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (9),* 275–277 [in Polish].

21. Rozporzadzenie Kuratorjum Okregu szkolnego Lwowskiego do wszystkich Rad szkolnych Powiatowych na terenie Malopolski oraz Rad szkolnych miejskich wo Lwowie i w Krakowie w sprawie nowego tymczasowego ustroju podwladnych wladz szkolnych [Regulation of the Lviv School District Board to all District School Boards in Lesser Poland and Municipal School Boards

in Lviv and Krakow Regarding the New Temporary Structure of Subordinate School Authorities]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (3),* 99–112 [in Polish].

22. Rozporzadzenie Ministerstwa Wyznan religijnych i Oswiecenia publicznego z dnia 28 pazdziernika 1921 I. 26918/1 w sprawie reklamowania nauczycieli z wojska [Regulation of the Ministry of Religious Affairs and Public Enlightenment of October 28, 1921, Ref. 26918/1, Regarding the Deferment of Teachers from Military Service]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (18),* 445–446 [in Polish].

23. Seminarja nauczycielskie [Teacher Seminaries]. (1923). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (2),* 99–104 [in Polish].

24. Seminarja nauczycielskie [Teacher Seminaries]. (1923). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (3),* 131–155 [in Polish].

25. Seminarja nauczycielskie [Teacher Seminaries]. (1923). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (4),* 203–223 [in Polish].

26. Seminarja nauczycielskie [Teacher Seminaries]. (1923). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (5),* 250–256 [in Polish].

27. U progu nowej ery [On the Threshold of a New Era]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (3),* 87–91 [in Polish].

28. Uczniowie i uczenice [Students (Male and Female)]. (1923). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (3),* 152–155 [in Polish].

29. Uprawnienia wojskowe absolwentow semiuarjow nauczycielskich [Military Entitlements of Teacher Seminary Graduates]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (7),* 234–235 [in Polish].

30. Wiadomosci osobiste [Personal News]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (6),* 194–197 [in Polish].

31. Wiadomosci osobiste [Personal News]. (1921). *Dziennik Urzedowy dla Kuratorium Okregu Szkolnego, (7),* 225–227 [in Polish].

Василишин С. Ю. Учительські семінарії в Тернопільському воєводстві у перші повоєнні роки (на основі матеріалів часопису «Dziennik Urzędowy dla Kuratorium okręgu szkolnego Lwowskiego»)

У статті досліджено функціонування учительських семінарій Тернопільського воєводства у перші повоєнні роки (1921–1924) на основі матеріалів офіційного видання «Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego». Проаналізовано особливості відбудови системи педагогічної освіти в умовах соціально-економічної кризи та адміністративної реорганізації освітнього простору Східної Галичини після Першої світової війни та польсько-українського конфлікту. Встановлено, що учительські семінарії стали ключовими інституціями підготовки педагогічних кадрів для початкових шкіл, виконуючи водночас освітню, соціальну та державотворчу функції.

Розкрито роль Кураторії Львівського шкільного округу в централізації управління навчальними закладами, регламентації кадрової політики, впровадженні нових навчальних планів та організації навчального процесу. Охарактеризовано мережу державних і приватних учительських семінарій регіону, зокрема в Тернополі, Бродах, Чорткові, Бережанах і Бучачі, а також визначено їх місце у структурі освітньої системи воєводства.

Особливу увагу приділено аналізу умов вступу до семінарій, змісту навчальних програм, переходу до п’ятирічного терміну навчання, організації іспитів зрілості та функціонуванню шкіл вправ як баз практичної підготовки майбутніх учителів. Висвітлено механізми державної підтримки студентів, зокрема систему стипендій і соціальних пільг, а також практику обов’язкового відпрацювання випускників у публічних школах.

З’ясовано, що попри значні матеріальні труднощі, нестачу кваліфікованих кадрів і тимчасовий характер частини педагогічного персоналу, учительські семінарії забезпечували стабільне функціонування системи підготовки вчителів. Доведено, що їх діяльність сприяла поступовій нормалізації освітнього процесу та інтеграції регіону до загальнодержавної освітньої моделі міжвоєнної Польщі.

Ключові слова: учительські семінарії, Тернопільське воєводство, Східна Галичина, педагогічна освіта, освітня політика, Кураторія Львівського шкільного округу, міжвоєнний період, підготовка вчителів, «Dziennik Urzędowy dla kuratorium okręgu szkolnego Lwowskiego», шкільництво.

Vasylyshyn S. Yu. Teacher training seminaries in the Ternopil Voivodeship in the first postwar years (based on the materials of the journal “Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego”)

The article examines the functioning of teacher training seminaries in the Ternopil Voivodeship during the first postwar years (1921–1924) based on materials from the official publication *“Dziennik Urzędowy dla Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego”.* It analyzes the specific features of the reconstruction of the system of pedagogical education under conditions of socio-economic crisis and administrative reorganization of the educational space of Eastern Galicia following the First World War and the Polish–Ukrainian conflict. It has been established that teacher training seminaries became key institutions for the preparation of teaching staff for primary schools, simultaneously performing educational, social, and state-building functions.

The role of the Lviv School District Curatorship in centralizing the management of educational institutions, regulating personnel policy, introducing new curricula, and organizing the educational process is elucidated. The network of state and private teacher training seminaries in the region-particularly in Ternopil, Brody, Chortkiv, Berezhany, and Buchach-is characterized, and their place within the structure of the voivodeship’s educational system is defined.

Special attention is paid to the analysis of admission requirements, the content of curricula, the transition to a five-year term of study, the organization of final examinations (matura), and the functioning of practice schools as bases for the practical training of future teachers. The mechanisms of state support for students are highlighted, including the system of scholarships and social benefits, as well as the practice of compulsory service of graduates in public schools.

It is demonstrated that despite significant material difficulties, a shortage of qualified personnel, and the temporary status of part of the teaching staff, teacher training seminaries ensured the stable functioning of the teacher training system. It is proven that their activities contributed to the gradual normalization of the educational process and the integration of the region into the nationwide educational model of interwar Poland.

Key words: teacher training seminaries, Ternopil Voivodeship, Eastern Galicia, pedagogical education, educational policy, Lviv School District Curatorship, interwar period, teacher training, «Dziennik urzędowy dla Kuratorium okręgu szkolnego Lwowskiego», schooling.

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 15.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.05.2026